

CAMILLA KVIST OG LARS HOLMBERG

KORREKT OPTRÆDEN

Performative aspekter af politi og politiarbejde¹

Ordet illusion betegner som oftest det vildledende og falske, fatamorganaet – det der ikke er, men blot ser ud til at være. Som sådan er ordet ganske dækkende for en udbredt opfattelse blandt – særlig amerikanske og angelsaksiske – politiforskere: Politiets rolle som kriminalitetsbekæmpere er i det store og hele en illusion; hverken omfanget eller effekten af politiets indsats mod kriminalitet svarer til det billede, offentligheden har af den.

Alligevel fastholder politiet overalt i den vestlige verden et *image* som kriminalitetsbekæmpere par excellence, og et interessant spørgsmål i denne forbindelse er, om det sker mod bedre vidende. Er politifolkene på det rene med, at deres rolle i kampen mod kriminaliteten er stærkt begrænset, eller tror de selv på det billede, de er med til at oprettholde? Vi vil i det følgende søge at vurdere dette spørgsmål gennem en performativt inspireret analyse af politiets omgang med illusioner. Udgangspunktet er en konstatering af, at der er et væsentligt element af performance – „optræden“ – i meget af politiets arbejde. Frem for at kritisere dette forhold, vil vi med Ericson et al. (1993) understrege, at et absolut skel mellem fremtræden og virkelighed er en forenkling. Til illustration af dette vil vi tage udgangspunkt i en ren „kulturel“ performance, et *show*, som opførtes alene til benefice for de deltagende politifolk og det indbudte publikum, og herfra bevæge os ud i forskellige dele af politiets virkelighed. Omdrejningspunktet for analysen er til stadighed en vurdering af, hvordan illusionen om politiarbejde spiller sammen med virkelighedens politiarbejde, og ikke mindst, hvem de implicite budskaber i de forskellige former for performance er rettet mod.

Statistik og medievirkelighed

Inden for det omfattende forskningsfelt, der kaldes politiforskning, publiceres hvert år nærmest uendelige mængder af studier, der på mere eller mindre sofistikeret vis søger at påvise sammenhænge mellem kriminalitetsudvikling og politiarbejde – oftest med nedslående resultat. Almindelig patruljering er hverken kriminalpræventiv eller trygheds-skabende, opklaringsprocenten har ingen sammenhæng med kriminalitetsfrekvensen, og så fremdeles.² Dette spørgsmål er internationalt blevet behandlet med udgangspunkt først og fremmest i kvantitative analyser af politiets effektivitet eller mangel på samme.

Tidsskriftet Antropologi nr. 41, 2000

31

Diskussionen af politiets forhold kan på denne baggrund blive meget forenklet, og de senere års forskning i politiarbejde har – for den mere kritiske del af politiforskningen – givet anledning til noget nær en total dekonstruktion af politiets selvfremsstilling. Der er tale om „uærligt politiarbejde“ (Bayley 1994:124), politiet er „faldet tilbage på at forvalte sin fremtræden“ (Manning 1978:8, originalens fremhævelse) og spørgsmålet har været stillet, om nye tiltag som nærpolti er „retorik eller realitet“ (Greene & Mastrofski 1988).

Også i Danmark stilles der lejlighedsvis kritiske spørgsmål til politiets effektivitet og ressourceforbrug, men politiets image synes ikke at have taget væsentlig skade. Politiarbejde er stadig godt stof. Enhver lokalavis med respekt for sig selv bringer en side om politistof, og programmer om politiets arbejde udgør en væsentlig del af de mange *dokumentarsoaps*, der sendes i tv såvel i udlandet som i Danmark. Politiet er selv i høj grad med til at føde interessen og stiller sig villigt til skue i programmer som for eksempel de danske *Station 2*, *Kriminalmagasinet* og *Strømmer på Stenbroen*, eller de mere action-mættede amerikanske, der også vises på danske kanaler, som programmet *Real Police Chases*, der viser optagelser af „ægte“ politijagter.³ Hertil kommer et utal af film, tv-serier og bøger om kriminalitet og politi. Kendetegnende for det hele er, at det er politiets kamp med de tunge og voldsomme kriminelle, der får hovedparten af opmærksomheden.

For folk med førstehåndskendskab til politiarbejde kan der synes langt fra medievirkeligheden til politiets dagligdag. Der kan nok findes eksempler på det spektakulære og handlingsmættede politiarbejde, som præsenteres i medierne, men generelt er det daglige arbejde snarere præget af rutine end af adrenalin-rush. Af og til skinner denne diskrepans igennem, også på fjernsynet, som i en mindeværdig scene i TV2s *På patrulje med...* hvor betjenten ved rattet beklager sig til kameramanden – og dermed seerne – over den usædvanligt begivenhedsløse fredag aften. Typisk, når nu endelig TV2 er med ude at køre...

Familiedagen

Netop det sidste eksempel peger i retning af, at den populære opfattelse af politiarbejdet som travlt, spændingsfyldt og handlingsmættet også trives blandt nogle politifolk selv – de synes at tro på illusionen. Som den følgende gennemgang af en „familiedag“ i Beredskabsafdelingen i København vil vise, forholder tingene sig dog ikke helt så enkelt.

Det show, som vi i det følgende vil se nærmere på, er specielt derved, at det i udgangspunktet var tænkt alene som en forestilling. En række politiaspiranter og deres lærere opførte – i ordets sceniske betydning – en række politiindsatser. Tjeneste i Beredskabsafdelingen udgør den sidste del af det fireårige uddannelsesforløb for politiaspiranter, og i løbet af en sådan periode afholdt man en slags „åbent hus“, hvor venner og pårørende fik chancen for at se, hvad aspiranterne beskæftigede sig med.⁴ Familiedagen var planlagt til at vare fire timer, og programmet indeholdt 2 hovedpunkter. Første del var koncentreret om delingens aktive arbejde. Der ville blandt andet være eksempler på konfrontationer med og pacificering af farlige gerningsmænd, og der blev lagt op til, at man på familiesiden kunne „prøve lykken som autonom“ i en fingeret gadekamp. Sidste del af arrangementet var koncentreret om andre dele af politiet, med fremvisning af materiel og eksperter fra diverse afdelinger og specialgrupper.

Efter en kort velkomst indledte delingen med at illustrere, hvordan en farlig gerningsmand

hentes ud fra en lejlighed. Til formålet brugtes en barak, hvor vinduesglassene var fjernet. Familienmedlemmerne kunne placere sig både inde i huset og udenfor, så de fik det bedste mulige overblik over, hvordan delingsmedlemmerne på nøje indstuderet vis afsøgte 'lejligheden' centimeter for centimeter. De var iført kampuniform og gasmasker, og forsynet med maskinpistoler og spejle til at se om hjørner og under døre. Situationen blev formidlet så naturtro som muligt, og optrinnet var derfor ganske langtrukket. Da gerningsmanden – spillet af en betjent – endelig var pacificeret, var der mulighed for at opleve en mild opløsning af tåregas i et lille aflukke i barakken. Derefter blev det illustreret, hvordan man håndterer en farlig gerningsmand 'på hjul', det vil sige i et køretøj. Betjentene optrådte igen med en forbausende realisme, som om situationen havde udspillet sig mange gange før, og de blot gjorde, som de plejede.

Da gerningsmanden lå bastet og bundet på den bare asfalt, var det tid for delingsføreren at demonstrere avanceret køreteknik. Ledsaget af en vittig historie over højtaleren: 'man bliver kaldt til udrykning i modsat retning...' foretog delingsføreren en 180 graders håndbremsevending i høj fart. 'Men så kommer man i tanke om kagebordet hjemme på stationen...' og turen gik baglæns i fuld fart for at ende i tilsvarende håndbremsevending den modsatte vej. Sådan gik en tid med forskellige variationer over samme tema.

Det gav et stemningsløft i forsamlingen at overvære opvisningen, hvilket blandet andet gav sig udslag i, at mange var hurtige til at melde sig, da 'gadekampen' blev annonceret. En stor del af publikum løb ud foran transitterne med de kampklædte betjente for at forsyne sig med brosten. Brostenene var store træklodser, som skulle smides efter vogne og betjente. Modstanden steg, efterhånden som kampen udviklede sig til en mand til mand-udgave. De betjente, der 'spillede' autonome, blev jagtet som hovedmænd, pacificeret og lagt i håndjern under stor modstand, som de ledsagede med en lind strøm af provokerende tilråb i genren: 'pansersvin', 'politi-kontrol... skaber mere vold', mens familienmedlemmer, der ikke havde samme erfaring med at være autonome, spredtes for alle vinde. Efter gadekampen og en kop kaffe var det motorcykelbetjentenes tur. Der blev kørt i bittesmå cirkler, ottetaller og slalom både stående på og hængende på siden af cyklen, det sidste for at demonstrere 'kørsel under en lav bom'. Efter opvisningen var der kaffe, og publikum kunne inspicere materiellet, prøve at holde en pistol, få en tur i patruljebilerne eller på motorcyklerne, og børnene kunne blive fotograferet iført skudsikker vest og hjelm.

Familiedagens indhold – faktion eller fiktion?

Formålet med familiedagen var – uformelt – beskrevet som en mulighed for familien for at se, „hvad politiet faktisk laver“. Denne formålsbeskrivelse giver dog anledning til at spørge, om aktiviteterne på familiedagen faktisk afspejlede den dagligdag, de unge politifolk kan forvente. Hertil kan vi, hvis vi holder os til det faktiske indhold af forestillingen, umiddelbart svare nej. Gadekampstræning er ganske vist noget, de fleste unge betjente vil få brug for i deres tid i det københavnske beredskab, men de øvrige indslag på dagen må siges at være relativt usædvanlige i danske politifolks dagligdag. Politiarbejde i Danmark indebærer kun sjældent brugen af 180 graders håndbremsevendinger i høj fart, og det samme gælder indtrængen i lejligheder i fuld aktionsudrustning og pacificering af farlig gerningsmand. Familiedagen bød på et stærkt redigeret udsnit af mulige opgaver for de kommende politifolk, selv om det er væsentligt at understrege, at *muligheden* for at deltage i sådanne opgaver er til stede, og at der undervises i de demonstrerede teknikker på politiskolen af netop denne grund.

De deltagende politiaspiranter havde på dette tidspunkt to års skoleophold og et års træning i praktisk politiarbejde bag sig og var derfor næppe uvidende om, at den forestilling, de opførte, ikke havde så meget med deres fremtidige dagligdag at gøre. Man kan

derfor spørge, hvorfor det gav mening at opføre netop denne forestilling, og om aspiranterne faktisk troede på deres egen performance: Mente de selv, at deres optræden afspejlede (om ikke andet så en mindre del af) politiets virkelighed?

Sociale og kulturelle dramaer

For at belyse forholdet mellem den performede og den faktiske virkelighed vil vi her tage udgangspunkt i Victor Turners skitse af forholdet mellem det sociale og det kulturelle drama. En grundlæggende tanke hos Turner er, at der er en tæt forbindelse mellem hverdagslivets handlinger og performativ handlen (Turner 1982:113). Selv om Turner støtter Erving Goffman i tesen om, at den grundlæggende byggesten i det sociale liv er performance (1992:81), definerer han situationer som performative, når individer ikke bare handler, men forsøger at tydeliggøre for andre „hvad de gør, eller har gjort“, det vil sige, når handlinger får karakter af „opført-for-et-publikum“ (op.cit.:74). Ifølge Turner er det æstetiske drama, det vil sige diverse performative genrer, udsprunget af det sociale drama (op.cit.:90). Sociale dramaer er for Turner kritiske brud på den gængse sociale orden, der kræver en eller anden form for (rituel/formaliseret) genopretning, det betegner med andre ord livets små og store dramaer, fra krig til det ægteskabelige skænderi. Sådanne sociale dramaer udgør den oplevede matrice, der ligger til grund for kulturelle fremstillinger, hvor legende og distancerede de end måtte være (Turner 1982:78), det er herfra de henter deres grundlæggende indhold, struktur, mening og fortællekraft (Turner 1992:94).

Turner understreger desuden interdependensen mellem sociale og kulturelle performances. Det sociale drama fungerer som en slags underliggende strukturerende manuskript for opførelsen af den kulturelle performance. De betydninger, der produceres, forhandles og transformeres i sådanne kulturelle fremstillinger, leverer for deres del betydning tilbage til det sociale drama, hvor handlen således kan være informeret af en kulturel fremstilling, samtidig med at det sociale drama vedvarende kan levere betydning til ditto kulturelle (op.cit.:90). Forholdet mellem kulturel fremstilling og oplevet virkelighed er grundlæggende dialektisk og dynamisk (1982:72).

Politiarbejdet er et konstant møde med sociale dramaer, idet politiet som udøvende magt er den formelle institution, der muliggør en retslig genoprettelse af tingenes tilstand i en række kritiske situationer. De forskellige momenter og kontekster på familiedagen har således alle deres dramatiske forlæg i virkelighedens verden, men de illustrerer noget forskelligt om fremstillingens forhold til virkeligheden og politiets forståelse af den, hvilket vi vil berøre i de følgende afsnit.

Illusion og virkelighed på familiedagen

Var *beredskabens* show virkelighedstro? Observationerne på dagen pegede i flere retninger. De dele af forestillingen, hvor aspiranterne optrådte alene (indrængningen, pacificering af farlig gerningsmand), blev gennemført med en omhu, der trak store vekslere på tilskuernes tålmodighed. Den forsigtighed, en virkelig, „skarp“ situation kræver, blev til fulde understreget, der var tale om en naturtro gengivelse, som tilsyneladende ikke tog hensyn til tilskuernes forventninger. Omvendt signalerede kommentarerne til delingsførerens

kørsel et ganske andet forhold til virkeligheden bag politiarbejdet: Det vigtigste formål med hastig kørsel er ikke bekæmpelse af kriminalitet, men at nå kaffebordet i tide.⁵

Ser vi på modstanderne, er der også ganske stor forskel på, hvordan disse blev repræsenteret. De „farlige gerningsmænd“ virkede forbløffende anonyme og underspillede i forhold til de „autonome“, der til gengæld næsten blev overspillet. De farlige gerningsmænd, hvad enten de var på hjul eller gemt i et hus, fremtrådte som anonyme og umælen-de fjender, chanceløse mod en grundigt forberedt og overlegen politistyrke. Aspiranterne havde næppe det store personlige kendskab til denne kategori, men dette forhold blev opvejet af, at de har trænet den slags indsatser igen og igen, indtil de foregår nærmest automatisk. De farlige gerningsmænd er langt fra daglige modstandere, men „playscrip-tet“ eller drejebogen til handlingen i et sådant socialt drama findes i denne performance – illusionen (det at lade som om og handle som var det virkeligt) kan vise sig livsnødven-dig.⁶ Samtidig er det dog nærliggende at påpege, at der er tale om en anonym og ukendt fare, og at det netop derfor synes så meget vigtigere at forholde sig rituelt, (her forstået som regelbundet og forudbestemt), til den. Her var der ikke plads til hverken morsom-heder eller personlige vurderinger, her gik man efter bogen.

Interessant nok er det faktisk det mest legende aspekt, nemlig gadekampen, der har mest med dagligdagen at gøre. For betjente i beredskaben er deltagelse i gadekampe en højst realistisk mulighed, og demonstrationen af politiets indsats her var også den mindst „instruerede“/stiliserede del af aktiviteterne, blandt andet understreget ved, at også pub-likum kunne deltage. De autonome er, i modsætning til de farlige gerningsmænd, ofte genstand for beredskabens indsatser, og her kan det sociale drama danne udgangspunkt for improvisationerne i den kulturelle performance. Samtidig demonstrerede showet noget væsentligt om aspiranternes opfattelse af – og utvivlsomt håb til – konfrontatio-nerne med de autonome, nemlig at de ofte har en vis stiliseret karakter af leg eller spil, hvor parterne udfylder deres respektive roller med dertil hørende forudsigelig adfærd og reaktioner.

Der er her tale om en pointe, som ikke bare gælder politiets forhold til de autonome, men også til mange af deres andre „faste kunder“. Politiets omgang med kendte⁷ krimi-nelle har ofte karakter af et performativt spil. Til illustration af dette vil vi her kort forlade familiedagen til fordel for en episode fra det virkelige liv, hvori performative strategier spiller en væsentlig rolle.

Fare og forudsigelighed

Politifolk benytter ofte udtryk om de kriminelle som: „Han kender spillets regler“, eller „det er en del af spillet“, og i visse tilfælde er den gensidige performance ganske tydelig, som dette eksempel fra Glostrup politikreds:⁸

Uropatruljen kører til et værtshus, hvor en kunde har været utryk ved et par personer. B går lige ind og ser en gammel kending, M, sidde i en bås sammen med en anden mand, N. Det er klart, at det er de to, det drejer sig om. N kender de ikke, men han har skudsikker vest på, og mændene bliver begge bedt om at gå med udenfor, hvor de bliver udspurgt hver for sig. Jeg står med A, der snakker med N.

N: Jeg er lige blevet løsladt, så skulle jeg have haft en dom i dag, men den blev udsat.

A: Du er sigtet efter restaurationsloven, og får hermed forbud mod at komme her i 2 år.

N: Hvad, hvorfor det?
Dette svarer A ikke på, men siger i stedet: Jeg kigger dig lige efter, ikke?
N: Jo, selvfølgelig.
A finder et brev stof.
N: Satans også, jeg håbede, du ikke fandt det.
A: Ja, klokken er nu ..., og du er anholdt.
N: Ja, det er klart, det var da også ærgerligt, vi sad lige og fejrede, at jeg ikke fik dom i dag, og nu får denne her sag det jo nok til at se ud som om, jeg også er skyldig i den anden! (sagt let ironisk, men også meget enkelt – han er helt med på spillereglerne her)
A: Nå, og så skulle I have en lille en til næsen også? Hvorfor smed du det ikke bare?
N: Nej, vi sad jo kun to, det ville jo ikke rigtig være gået. Det undrer mig i øvrigt, at du slet ikke har spurgt, hvad det er for noget stof.
A: Nå, men jeg har en ganske god idé om, hvad det er.
N: Hvad er det så?
A: Det er amf.⁹
N: Nå, I er meget gode alligevel, hvad.
I mellemtiden er B ved at visitere M, som virker meget mærkelig og temmelig aggressiv.
N: I kan roligt gå over og hjælpe ham der, jeg løber ikke nogen steder, det er Danmark for lille til.
Det går dog stille og roligt, og det ender med, at N kommer med ind, mens M får lov at gå, men lover at hente N på stationen senere, hvis det bliver nødvendigt.
På vej ind snakker de alle tre om forbudet,¹⁰ og B understreger, at det jo ikke er ham, der har lavet loven. De spørger desuden, om N var i bil, og her er han noget undvigende: Nej, det er noget andet, der ikke kommer dette her ved.
N løslades senere på aftenen.

I eksemplet er der tale om en gensidig bedømmelse af modpartens optræden: Betjenten undrer sig over, at den anholdte ikke blot smed stoffet, og den anholdte giver ligefrem karakter for betjentens narkotikakendskab. Nok så væsentligt er, at selve indsatsen forløber så roligt og dagligdags. N opfordrer direkte A til at støtte sin kollega, så det hele kan forløbe fredeligt. De spilleregler, begge parter overholder, sikrer således først og fremmest, at der ikke opstår uventede faremomenter for den ene eller den anden part. Harvey Sacks (1972:293) hævder, at politiets ønske om at fremstå som professionelle langt fra udelukkende drejer sig om status og ressourcer. Det handler nok så meget om at videregive det budskab, at politiet ikke handler ud fra personlige motiver, og dermed at „så længe de kriminelle opfører sig fornuftigt, vil politiet også forsøge at gøre det“ (ibid.). De fælles spilleregler sikrer forudsigelighed og derigennem en minimering af risiko.

Symbolisk kontrol

Vender vi tilbage til showet på familiedagen, kan man hævde, at den nøje koreograferede indsats over for „farlige gerningsmænd“ måske netop hænger sammen med *manglen* på fastlagte spilleregler – faren ved den farlige gerningsmand er jo netop, at man ikke kan forudsige, om den pågældende vil afvige fra drejebogen. Derfor optræder politiet selv på en måde, der forhåbentlig tager højde for enhver handling fra modstanderens side, således at dennes manglende overholdelse af spillereglerne bliver uden betydning.¹¹

På samme måde er det nærliggende at se gadekampscenen som en form for symbolsk kontrol med de autonome og deres motiver. De uskadeliggøres gennem de satiriske gengivelser af kampråb med mere, ligesom deres grundlæggende menneskelighed måske

understreges, i og med at rollen spilles af familie og venner. Gennem opførelsen kan betjentene definere deres oplevelse af virkeligheden og dermed symbolsk indskrive sig på en plads, der giver dem kontrollen med begivenhederne. Denne iscenesættelse sættes i relief af, at det i virkelighedens verden ikke altid går således.

18. maj 1993 er eksemplet, hvor dramaets opløsende og destruktive potentiale blev udspillet. „Reglerne“ for interaktionen – det vil sige de gensidigt definerede performative roller – blev brudt, og der udvikledes en både farlig og uhåndterlig situation, som stadig sidder dybt i mange politifolk. Denne situation henviser showet til gentagne gange, blandt andet gennem demonstrationer af nye gadekamp teknikker, som netop blev indført efter begivenhederne 18. maj. En sådan demonstration tilbyder tillige muligheden for en refortolkning af det sociale drama og dermed historien, og giver betjentene mulighed for at beholde en fornemmelse af agency og kontrol; en symbolsk korrektion til den virkelighedens verden, hvor politiet ofte lades magtesløse og langt fra altid vinder eller har kontrollen. Problemet for politiet er netop, når „scriptet“ mangler, og det farlige bliver uhåndterligt, og „de onde“ ikke tillader „de gode“ at vinde. Som både familiedagen og det praktiske eksempel demonstrerer, søger betjentene at imødegå sådanne problemer også gennem performative strategier, som samtidig kan medvirke til at opretholde troen på egne handlemuligheder.

Er „rigtigt politiarbejde“ rigtigt politiarbejde?

For at vende tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt betjentene selv anser de fremførte performances for at være udtryk for deres faktiske arbejde, vil vi vende konkret tilbage til forholdet mellem illusion og virkelighed. Selvfølgelig tager meget konkret sit udgangspunkt i en forestilling om „rigtigt politiarbejde“ (Holmberg 1999). „Rigtigt politiarbejde“ er karakteriseret ved at være rettet mod „rigtige forbrydere“, ved at det indebærer spænding og action, ved at ske på politiets initiativ og ved at det, som betegnelsen antyder, er højt skattet internt i organisationen. For eksempel vil en *eftersættelse* (en jagt på bil, der søger at undslippe politiet) tiltrække alt disponibelt mandskab i politikredsen (ibid.). En sådan melding giver mulighed for at fange „rigtige forbrydere“, mens de begår kriminalitet, oven i købet på den „rigtige“ måde. „Rigtigt politiarbejde“ har stærke symbolske undertoner, det drejer sig om den „Hellige Treenighed“ af opsporing, jagt på og indfangning af farlige forbrydere (Van Maanen 1988). Familiedagen dramatiserer således det „rigtige politiarbejde“ som værende farligt og rettet mod farlige kræfter og understreger betydningen af træning og fysisk handlekraft samt ikke mindst overlegen beherskelse af teknologiske hjælpemidler. Det demonstreres på alle niveauer, at politiet netop i kraft af sin organisation er i stand til at bevare kontrollen i enhver situation. På den anden side af dramatiseres sceneriet gennem kommentarer om kager og den implicite henvisning til gadekampenes karakter af spil eller leg. Med koblingen mellem udrykningskørsel og kagebord refereres samtidig til den begrænsede betydning, som det „rigtige politiarbejde“ har i politiets dagligdag. Sådanne morsomheder etablerer en ironisk distance, som måske netop er forudsætningen for, at rammen kan opretholdes som meningsfuld.

Som helhed dramatiserer familiedagen altså ikke blot det alvorlige, farlige og handlingsorienterede aspekt i politiarbejdet, men faktisk også politifolkenes egen tvetydige opfattelse af deres virkelighed og deres narrative forhandling af den. Selv om showet

tager udgangspunkt i de grundlæggende størrelser „fare“ og „kontrol“, peges der samtidig på, at politiarbejde ofte er en slags leg, og at det i mange tilfælde er så som så med såvel farlighed som alvor. For betjentene bliver der dermed gennem kommentarerne og legen med publikum en overensstemmelse mellem performeret virkelighed og politiarbejdets realitet, fordi fingrene er krydset på ryggen. Det er nok alvorligt, men det er også action, skæg og ballade – både på familiedagens og virkelighedens scene. Der er en form for overensstemmelse mellem fremstilling og realitet, netop fordi flere modstridende versioner af politiarbejde opføres og kommenteres på én og samme tid, og en væsentlig del af dagens „budskab“ synes rettet mod aspiranterne selv.

Politiets optræden ved indbrud

Repræsentationen af henholdsvis politi og kriminelle, som den blev fremvist på familiedagen, er dog langt fra fremmed for publikum i bredere forstand. Som nævnt indledningsvis er den stadigt voksende mængde af politirelateret stof i tv først og fremmest fokuseret på de dramatiske hændelser. Også her er det „farlige gerningsmænd“ der skal forfølges og pacificeres, det er den ekstreme kriminelle – „den onde anden“ – snarere end den harmløse prostituerede narkoman eller grædende teenagepige taget for butikstyveri, der fokuseres på. Det samme fokus genfindes i den politiske diskurs om kriminalitet og angsten herfor, særlig på voldsområdet: Noget „andet“ og „farligt“ – en trussel for samfundet – skal bekæmpes (jf. Bauman 2000)¹²

Politiet er traditionelt de primære aktører i bekæmpelsen af såvel kriminaliteten som angsten for den. Det er en rolle, som politiet altid har haft og villigt har påtaget sig, men der er dog på dette område sket en ganske interessant udvikling med hensyn til, *hvordan* denne indsats skal foregå. Ser man på de våbenskjold, som pryder mange amerikanske patruljevogne, vil de ofte have et klassisk motto i stil med „at beskytte og tjene“;¹³ begreber, der understreger det handlingsorienterede og reaktive ved politiets indsats, og som falder godt i tråd med det „rigtige politiarbejde“. I de seneste år er politiarbejdets fokus dog skiftet ganske radikalt, vægten lægges på samarbejde med lokalsamfundet og indsats over for småforseelser, metaforisk beskrevet som „ituslåede vinduer“ (Wilson & Kelling 1982) og „livskvalitetsforbrydelser“ (Kelling & Coles 1997). I Danmark taler man ligeledes om „livskvalitet“, „nærpolti“, „synlighed“ og „tryghedsskabende indsats“ (Rigspolitichefen 1996) – som i USA sker det parallelt med krav om øgede straffe for snart sagt enhver forbrydelse og „nul-tolerance“ over for de mennesker, der bryder den tilsigtede orden.

Denne udvikling understreger det symbolske i politiets virksomhed. Groft sagt mener man i Danmark, at tryghed hos borgerne skabes gennem politiets synlighed og tilstedeværelse, i patruljevogne eller allerhelst til fods.¹⁴ Jo mere borgerne *ser* politiet, desto tryggere bliver de. En sådan argumentation fremhæver det performative aspekt af politiets arbejde, deres *optræden* i bredeste forstand bliver en væsentlig del af arbejdet. Dette gælder ikke bare i forhold til politiets meget omdiskuterede „synlighed“, men også i mange af de opgaver, som for eksempel Manning (1997:7) ville henføre til politiets „instrumentelle effektivitet“.

Pladsen tillader ikke mere omfattende beskrivelser, hvorfor vi vil indskrænke os til et enkelt eksempel, nemlig politiets indsats over for indbrud. Ser man på opklaringsprocen-

ten for denne type af straffelovsovertrædelser, er politiets effektivitet forstemmende lav. I Danmark bliver under hvert tiende politianmeldte indbrud opklaret.¹⁵ Egentlig efterforskning af indbrud finder – i hvert fald i de politikredse, vi har et nærmere kendskab til – kun sted i de tilfælde, hvor der ved den indledende undersøgelse er mistanke til en konkret gerningsmand, en prioritering der ifølge politiet er helt nødvendig af ressourcemæssige grunde. Alligevel rykker politiet stort set ud til alle anmeldelser om indbrud i private hjem samt til en del af anmeldelserne fra indbrudsramte virksomheder. De anmeldere, betjentene møder, gør sig ofte store anstrengelser for at lede politiet på rette spor, de viser fodspor fra gerningsmanden og fremsætter hypoteser om, hvor der eventuelt kan findes fingeraftryk. Særligt i private hjem gør betjentene en del ud af at gennemgå boligen for spor, også selv om de i mange tilfælde er helt på det rene med, at denne sporsøgning næppe vil føre til noget opklaringsmæssigt resultat,¹⁶ sagen vil højst sandsynligt blive henlagt som uopklaret. I sådanne tilfælde leverer politiet altså en ydelse, hvis konkrete indhold ikke stemmer overens med betjentenes optræden; sporsøgningen vil næppe føre til, at retfærdigheden sker fyldest i form af eftersporing, anholdelse og retsforfølgelse af gerningsmanden.

Mange kritiske politiforskere vil hævde, at sådanne indsatser er led i et forsøg på at opretholde politiets image og dermed monopol på kampen mod kriminaliteten. Med et sådant bureaukratisk/rationalistisk perspektiv overser de dog den symbolske dimension i indsatsen.

Indbruddet kan med Turner anskues som en form for socialt drama. Et sådant opdeler Turner i fire faser, nemlig brud, krise, genopretning og reintegration (1992:74). I indbrudseksemplet er det dog påfaldende, at det i almindelighed kun er den ene part i konflikten, nemlig offeret, der er til stede ved politiets indgriben.¹⁷ Gerningsmanden er udelukkende repræsenteret ved de spor, vedkommende har efterladt, det vil sige de spor, politiet „sikrer“ ved hjælp af fingeraftrykspulver og andre tekniske hjælpemidler. Gennem politiets optræden bliver gerningsmanden så at sige taget i forvaring gennem sine spor, og der spilles på en implicit forventning om, at vedkommende ved politiets mellemkomst senere vil blive bragt til veje og stillet til ansvar *in persona*. Politiet er på denne måde i stand til at foretage en form for genopretning af tingenes tilstand, *uden* at den ene part i dramaet faktisk er til stede. Med den lave opklaringsprocent *in mente* er det klart, at denne form for symbolsk genopretning, altså politiets tilstedekomst og gennemspilning af ritualer „gerningsstedsundersøgelse og sporsikring“, i hovedparten af tilfældene er den *eneste* form for retlig genopretning, der vil ske.

Vi har taget udgangspunkt i forbrydelsen indbrud, fordi der som oftest er kontakt med offer/anmelder, og fordi politiet som regel prioriterer udrykning til (om end ikke videre efterforskning af) denne form for anmeldelser højt. Vi vil dog hævde, at argumentationen vil kunne finde anvendelse på de fleste former for straffelovsovertrædelser,¹⁸ og kan konstatere, at borgerne anmelder ganske mange lovovertrædelser til politiet, selv om kun en mindre del af disse bliver opklaret. Ser man bort fra den forsikringsmæssige side af sagen (erstatning forudsætter normalt, at der er sket politianmeldelse), synes det også mere generelt at være af betydning for mange kriminalitetsramte at henvende sig til politiet, og det er nærliggende at mene, at selve det at henvende sig til politiet er et led i den symbolske genopretning, selv om der ikke kommer noget konkret resultat ud af anmeldelsen.

I situationer, hvor politiet performer deres rolle som politi, kommenterer de på og griber ind i folks oplevelse af krise, samtidig med at de bevarer den symbolske rolle som

opretholdere af orden eller genoprettere af orden, og i visse tilfælde spilles der meget bevidst på denne rolle. Som en daværende kriminalkommissær beskriver det:

Ved indbrudstyveri i bolig følger anmelderne sig som regel groft krænkede og urolige, hvorfor der i så godt som alle sager af denne type foretages udrykninger. [...] Modtager man en lavt prioriteret anmeldelse, drømmer man ikke om at gøre anmelderen bekendt med, at der faktisk ikke foretages undersøgelser i 'hans sag'. Vi må ikke glemme, at 'den lille sag' for den forurettede er en stor sag, hvor han forventer politiets hjælp. Da man nødig vil skade forholdet til befolkningen, spiller man spillet, og trækker ikke linierne helt klart op for befolkningen (Schæfer 1980:22,24).

Det er klart, at der i dette citat ligger en vis bureaukratisk tankegang (ikke skade forholdet til befolkningen og dermed skade politiets omdømme), men der ligger også en erkendelse af, at politiets indsats er af betydning, selv om den næppe er instrumentelt effektiv.

Mange anmelderes iver efter at lede politiet på sporet synes at pege i retning af, at de faktisk forventer, at retfærdigheden vil ske fyldest, også i deres konkrete sag. Studier af ofrenes syn på politiet peger imidlertid på, at ofrene først og fremmest ønsker sig to (sammenhængende) ting: At blive taget alvorligt og at få information (Lindgren 1996). At opfylde disse ønsker samtidig er ikke helt uproblematisk; information til anmelderen om, at hans/hendes sag efter al sandsynlighed bliver henlagt, straks efter at rapporten er skrevet, vil næppe øge tiltroen til, at politiet tager sagen alvorligt. Vore indtryk tyder da også på, at det hører til sjældenhederne, at politiet af egen drift underretter anmelderne om udviklingen i deres sag.

Den iver, mange anmeldere lægger for dagen, bunder altså ikke udelukkende i et ønske om at se retfærdigheden ske fyldest. Noget kunne tyde på, at også anmeldere til en vis grad forsøger at leve op til *deres* rolle, som de forstår den på baggrund af, hvad de har set, hørt og læst: Der bliver tale om en form for gensidig performance mellem anmeldere og politi, hvor begge parter søger at leve op til de forventninger, de mener, modparten nærer.

Men det er selvsagt først og fremmest politiet, der har en rolle at leve op til. Hvis den enkelte anmelders sag kun sjældent ender med opklaring og straf til gerningsmanden, bliver politiets optræden så meget vigtigere. Politiets performances, kulturelle som sociale, refererer til og har basis i den samme strukturerende fortælling, nemlig det „rigtige politiarbejde“. Vi vil hævde, at politiets ofte understregede rolle som kriminalitetsbekæmpere er en *forudsætning* for, at borgerne kan stilles tilfredse med en i hovedsagen performativ politiindsats. Havde politiet ikke et effektivt *image*, ville forestillingen falde til jorden. For at parafrasere et af Muirs (1981) paradokser vedrørende magtudøvelse kunne man sige, at „jo mere effektivt politiets ry, jo mindre effektiv behøver deres indsats at være“.

Malcolm Young (1991:271) hævder, at politiets indsats over for de kriminelle, de anholder, er „en eksklusiv performance, der først og fremmest er iscenesat af hensyn til aktørerne selv, og som ikke behøver noget publikum“. Dette er efter vores mening en ganske fejlagtig tolkning. Politiets omgang med deres faste kunder behøver ganske vist ikke noget publikum *i situationen*, men optrinet som helhed indgår (i form af statistik, medieomtale, domstolsbehandling og eventuel straf) i allerhøjeste grad i den fortsatte forestilling rettet mod de borgere, som politiet også internt kalder *publikum*.

Illusionsløse illusionister?

Lad os afslutningsvis mere specifikt vende tilbage til spørgsmålet om politifolkenes forhold til illusioner. Mange betjente mener interessant nok, at det, der udmærker dem selv i forhold til almindelige borgere, er deres illusionsløshed. De mener, at de selv har gennemskuet samfundet og opdaget, hvor megen kriminalitet og uorden, der i virkeligheden trives. De tror ikke, borgere og politikere for alvor ønsker at se „bagsiden af medaljen“, „alt lortet“, som politifolk ser til daglig. Som en betjent forklarede, spekulerede han af og til på, om han ikke hellere havde været fri for at „se alt det“ og i stedet havde bevaret „sine illusioner“, her forstået som troen på en samfundsmæssig orden. Det interessante i denne sammenhæng er, at det er politifolk, der i egen selvforståelse er uden illusioner, som opretholder, hvad mange af dem vil opfatte som „illusionen“ om retfærdighed og samfundsmæssig orden. Loyaliteten mod og troen på den illusion, de til en vis grad forvalter, er nødvendig, men den er ikke uproblematisk at opretholde.

Selv om familiedagen blandt andet demonstrerer betjentenes ironiske distance til egen rolle, er det værd at bemærke, at de færreste politifolk vil vedkende sig den illusoriske side af deres *egen* indsats. Efter offentliggørelsen af tidligere arbejder, hvori den performative side af politiarbejdet blev behandlet (Holmberg 1997, 1999), har den ene af artiklens forfattere mange gange haft lejlighed til at diskutere dette spørgsmål med forskellige medarbejdere i dansk politi. En genkommende reaktion har været afstandtagen, vel at mærke ikke altid fra analysen, men derimod fra implikationerne. „Jamen, det er jo en illusion“, udbrød en ung politiaspirant, om den symbolske genoprettelse gennem gerningsstedsundersøgelser. „Er det ikke snyd“, spurgte en politimester i samme anledning. „Spild af ressourcer“ mente en anden betjent og afspejlede derved den ofte hørte holdning inden for politiets egne rækker, at man egentlig burde koncentrere arbejdet der, hvor der er reel chance for gevinst, hvilket i denne sammenhæng vil sige pågribelse af gerningsmand. Et genkommende argument vedrørende indbrud har været, at gerningsstedsundersøgelser jo var forudsætningen for, at der overhovedet blev opklaret indbrud, og at også indbrud, der ikke blev efterforsket, af og til blev opklaret, fordi en gerningsmand taget for ét indbrud kunne sættes i forbindelse med andre indbrud gennem gerningsstedsundersøgelserne.¹⁹ Generelt fastholdes den instrumentelle effektivitet altså som omdrejningspunkt, ikke blot udadtil, men også indadtil.

At mange politifolk kan deltage i forestillingen, selv om de mener at have mistet deres illusioner, beror, så vidt vi kan se, på, at illusionsløsheden måske ikke stikker helt så dybt, som betjentene selv mener. Gennem udførelsen af jobbets ritualer, med de stadige referencer til det „rigtige politiarbejde“ fastholder betjentene for sig selv, at deres virkelige opgave er bekæmpelse af kriminalitet og kriminelle – på trods af en dagligdag, der kun sjældent understøtter denne opfattelse. Desillusioneringen gælder derved ikke troen på, at den virkelige opgave er at fange forbryderne og bringe dem til doms, og på at man *kan* gøre en forskel. En del forbrydelser bliver jo opklaret, og nogle kriminelle bliver straffet, hvilket gør det muligt at fastholde det „rigtige politiarbejde“ som rammen om det performative politiarbejde.

På den anden side er det klart, at også politifolkene i mange tilfælde finder, at den lave opklaringsprocent modarbejder det effektive image. Her synes en anden væsentlig faktor at komme i spil, nemlig den angiveligt kroniske ressourcemangel. Når politiet skal forklare en anmelder, at man ikke har mulighed for at gøre noget ved den pågældendes pro-

blem, sker det oftest med begrundelse i manglende ressourcer efter deisen „vi ville selv-sagt meget gerne komme til stede og hjælpe, men vi mangler folk og må derfor prioritere“. Mange borgere går villigt ind på denne forklaring og svarer, at de er helt klar over, hvor galt det står til, og at de har fuld forståelse for, at politiet ikke kan hjælpe dem. Der synes i vid udstrækning at eksistere en fælles antagelse mellem borgere og politi om, at hvis blot politiet havde ressourcerne, ville de være i stand til effektivt at bekæmpe kriminaliteten. Og denne antagelse er der, som nævnt indledningsvis, ikke det store belæg for. Politiet i en demokratisk retsstat vil næppe nogensinde være i stand til at kontrollere kriminaliteten fuldstændig ved egen hjælp, uanset ressourcerne. Men den fælles illusion mellem politi og borgere om, at det ville være muligt, er, så vidt vi kan se, netop den form for overenskomst, der gør det muligt at opretholde politiets *performative effektivitet*. Sociologen Egon Bittner definerede for 25 år siden politiets arbejdsområde som alle de situationer, hvor der sker „noget-som-ikke-burde-ske-og-som-nogen-burde-gøre-noget-ved-nu“ (1974:31). I dag er det tydeligt, at politiet ikke blot forventes at sætte ind, hvor noget uønsket *sker*, men også hvor nogen *frygter*, at noget uønsket vil ske. David Bayley (1994:34) definerer politiets opgaver som „autoritativ intervention“ og „symbolsk retfærdighed“, og man fristes til at tilføje en tredje, nemlig „symbolsk intervention“. Politiets rolle er *også* performerens: Det at *optræde* som politi, med alle de repræsentationer og illusioner, det indebærer, er en væsentlig del af politiets opgave.²⁰

Det, som nogle politifolk (og kritiske forskere) kalder *snyd* og *illusion*, har meget *virkelige* konsekvenser.

Noter

1. „Politiet skal i sin kontakt med borgerne optræde korrekt, imødekommende, venligt og hjælpsomt“ (Rigspolitichefen 1998).
2. Vi skal ikke her opremse de mængder af undersøgelser, der ligger til grund for disse konklusioner. Interesserede kan finde en glimrende oversigt over hidtidig forskning i rapporten „What works, what doesn't and what's promising“ på adressen www.preventingcrime.org.
3. Man skal ikke have set mange af disse udsendelser, før der begynder at komme gengangere, optagelser af den samme biljagt, der genbruges i nye programmer. Noget kunne tyde på, at brugbare optagelser af biljagter er sjældnere, end udsendelserne selv lader forstå.
4. Det var således i denne rolle, at den ene af artiklens forfattere overværede forestillingen.
5. Kaffebordet er mange steder i politiet noget af en institution. På flere af de stationer, forfatterne har kendskab til, findes der en aftale mellem den lokale bager og den lokale politiforening om, at politiet ved lukketid kan afhente de kager, bageren ikke har fået solgt den dag, for en symbolsk betaling. Disse sælges så ved kaffebordet om aftenen, hvor udbuddet er svingende, men efterspørgslen ofte stor, hvorfor det gælder om at være på pletten i tide.
6. Som det er tilfældet med militær træning, er det meningen, at betjentene skal kunne udføre indsatsen uden usikkerhed og vel i princippet uden refleksion. Den slags træning skaber en kropslig viden i Bourdieusk forstand, en viden, der netop *ikke* skal reflekteres over. Dette er vel hovedforklaringen på, at familiedagen ikke demonstrerer en kortere, mere publikumsvenlig version af indsatsen.
7. Udtrykket *kendt* refererer i politiets sprogbrug til personer, der er tidligere straffet (ofte flere gange), og som derfor har et godt kendskab til politiets procedure og handlemåde.
8. Eksemplet stammer fra Holmberg (1999).

9. Amfetamin.
10. Som led i indsatsen mod rockerkrigen valgte politiet på et tidspunkt at forbyde alle, der via rygmærke, skudsikker vest eller andre kendetegn viste, at de tilhørte rockermiljøet, adgang til værtshusene i distriktet. Blev de antruffet, fik de tilhold om at blive væk i 2 år.
11. Man kan diskutere, om ikke denne praksis med minutiøs gennemøvnning af farlige situationer ikke mere har karakter af et ritual for betjentene, der skal indgive dem troen på, at de er rustet til mødet med det farlige og ukendte – en form for indstifter af tro på, at politiet kan tage kontrollen, snarere end det er en fornuftig praktisk strategi. Forstået på den måde at det netop kan synes farligt at forholde sig på en bestemt måde, det vil sige indstifte en systematiseret forventning om situationens forløb, i tilfældet med farlige gerningsmænd. Mødet med den uhåndterlige og intelligente farlige gerningsmand kan nødvendigvis netop ikke ske „efter bogen“, og man kan stille spørgsmålstegn ved, om ikke det efterlader betjentene med mangel på adækvate værktøjer i en egentlig situation, snarere end med de rette værktøjer og procedurer til at sikre kontrol over situationen.
12. Også her kan man tale om illusioner. Bemærkelsesværdigt er det for eksempel, at det stigende antal dømt voldsforbrydere og voldsomme overskrifter derom ikke modsvarer en tilsvarende stigning i det reelle antal af voldsforbrydelser (Balvig 2000).
13. „Protect and Serve“.
14. Særlig hvad angår fodpatrulje, understøttes denne tese af eksisterende forskning. Der kan i visse tilfælde påvises en øget tryghed hos borgerne i områder, hvor politifolk hyppigt patruljerer til fods, mens bilpatruljering ikke har nogen effekt. For en oversigt, se Balvig (2000:272).
15. Opklaringsprocenten opgøres i Danmark som den procentdel af alle anmeldte indbrud, der ender med en sigtelse mod en eller flere personer. Den var i 1998 på 8,7% (Politiets Årsberetning 1998:157). Da ikke alle disse sigtelser ender med en fældende dom (eller anden strafferetlig sanktion), er den „reelle opklaringsprocent“ (Henricson 1999:272) lidt lavere.
16. For en mere omfangsrig beskrivelse af sådanne indsatser se Holmberg (1999a,b).
17. Vi ser her bort fra de ganske få tilfælde, hvor indbrudstyre tages på fersk gerning.
18. Igen støttet af politiets officielle opklaringsprocenter, der for straffelovsområdet som helhed lå på lige over 20% i 1998 (Politiets Årsberetning 1998:148). En mindre del af de anmeldte sager fra 1998 vil dog blive opklaret i de følgende år, hvorfor opklaringsprocenten på længere sigt vil blive lidt højere.
19. Denne argumentation er naturligvis rigtig, og vi vil ikke hævde, at politiets optræden ved indbrud er af rent performativ art i Turners forstand, men blot fastholde, at politiets optræden langt fra udelukkende sker af hensyn til den instrumentelle effektivitet.
20. Den her anlagte synsvinkel indebærer naturligvis ikke, at man blot kritikløst skal acceptere enhver af politiets påstande om egen fortræffelighed, og den overflødiggjør ej heller, at politiet bestandig søger at øge også sin instrumentelle effektivitet, men den understreger, at politiets forvaltning af egen fremtræden er nok så væsentlig – også for samfundet som hele.

Litteratur

- Balvig, Flemming
2000 Det voldsomme samfund. Bd. 1. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Bauman, Zygmunt
2000 Social Issues of Law and Order. British Journal of Criminology 40:205-21.
- Bayley, David
1994 Police for the Future. New York: Oxford University Press.
- Bittner, Egon
1975 The Functions of the Police in Modern Society. New York: Aronson.

- Greene, Jack R. & S. Mastrofski
1988 Community Policing – Rhetoric or Reality. New York: Praeger Publishers.
- Henricson, Ib
1996 Politiret. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Holmberg, Lars
1997 Synlighed, service eller kriminalitetsbekæmpelse? Tanker om politiets arbejde. Retfærd 79:39-56.
1999 Inden for lovens rammer. København: Gyldendal.
- Kelling, George & C. Coles
1996 Fixing Broken Windows. Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities. New York: The Free Press.
- Lindgren, Magnus
1996 Brottsfören och Rättssystemet. Stockholm.
- Manning, Peter
1978 The Police: Mandate, Strategies, and Appearances. I: Manning & Van Maanen (eds.): Policing: A View From the Street. Santa Monica: Goodyear Publishing Company.
1997 Police Work. Prospect Heights: Waveland Press.
- Muir, William K.
1981 Police – Streetcorner Politicians. Chicago: Chicago University Press.
- Rigspolitichefen
1996 Fremtidens politi. København: Rigspolitichefen.
1998 Idegrundlag og overordnede mål for dansk politi. København: Rigspolitichefen.
- Sacks, Harvey
1972 Notes on Police Assesment of Moral Character. I: Sudnow (ed.): Studies in Social Interaction. New York: Free Press.
- Schæfer, Bent
1980 Hvorledes prioriteres efterforskningsopgaverne i praksis? I Politiselektion – Politiprævention. Oslo: Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.
- Turner, Victor
1982 From Ritual to Theater. New York: PAJ Publications.
1992 The Anthropology of Performance. New York: PAJ Publications.
- Van Maanen, John
1978 The Asshole. I: Manning & Van Maanen (eds.): Policing: A View From the Street. Santa Monica: Goodyear Publishing Company.
- Wilson, James. Q. & G. Kelling
1982 Broken Windows. The Police and Neighborhood Safety. The Atlantic Monthly, March:29-38.
- Young, Malcolm
1991 An Inside Job. Oxford: Clarendon Press.